

Malý stát ve velké době

Žijeme šťastné dny. Od skončení 2. světové války třetí generace Čechů a Slováků nepoznala válku. Je to tak dlouho, že mnozí nevidí, že mír není samozřejmost, ale zásluha. Že v Evropě jsou hroby milionů padlých, kteří naše dnešní pohodlí umožnili. Malý český stát se ztratil v čase i v prostoru.

Oskar KREJČÍ

Bez vize státního zájmu

Při pohledu na počátky naší moderní státnosti se zdá, že Češi pozbyli schopnosti rozumět svému národnímu zájmu. Pravda je ale složitější. Skutečné pochopení národního či státního zájmu bylo vždy velmi vzácné. Lidé jako František Palacký či Tomáš G. Masaryk zdobí naše dějiny proto, že jsou tak výjimeční. Porozumět dějinám; nalézt vztahy k sousedům; definovat vazby k hlavním mocenským centrům – to je předpoklad analýzy, která umožňuje stanovení cílů a výběr prostředků. A to vše Palacký dokázal na pozadí proměn evropské mocenské rovnováhy. To vše Masaryk dokázal ještě předtím, než na vítězných mocnostech vymohl vznik malého státu. Možná se naši předci mylili, ale přemýšleli, diskutovali, měli nadosobní zájem. Což je dnes přepych či nežádoucí zasahování do věcí řešených jinde.

Stačí vzít do ruky text Koncepce zahraniční politiky ČR či Bezpečnostní strategie ČR, obě z roku 2011. Jsou to dokumenty schválené vládou, jejichž

členění zahrnuje vše, co je v obdobných dokumentech spojenců. Postrádají ale věcný rozbor situace, která je předpokladem vymezení povahy cílů a jejich hierarchii. Kolik má mít Česko gripenů? Správnou odpověď nemůže dát ani propočet finančních možností, ani tlak lobbistů – tu může nabídnout jen konkrétní představa hrozícího konfliktu. Nebo nehrozícího. Takové rozborů ale zmíněné dokumenty ani nepřinášejí, ani neodrážejí.

Právo a malý stát

Absence diskusí o národním či státním zájmu znemožňuje racionální zaměření zahraniční politiky Česka. Z velkého množství chybějících analýz a prognóz se jako nejdůležitější jeví dvě. Na prvním místě je to studium povahy a role mezinárodního práva. V předcházejícím geopolitickém cyklu, tedy během studené války, se mezinárodní právo formovalo kolem struktury, na jejímž vrcholu byla suverenita státu. Všechny ostatní složky, i protikladné, se musely této hierarchii přizpůsobit. To znamená, že všichni tuto strukturu ve svých činech ctíli. Vize prvotnosti svrchovanosti ale tvořila přirozený základ pro diplomacii, společenské vědy i propagandu.

Od počátku nového geopolitického cyklu jsou vojenské intervence zdůvodňovány jinými, mezinárodně neuznanými složkami právní teorie – například koncepcí humanitární intervence či představou

suverenity jako odpovědnosti vládařů chránit vlastní obyvatelstvo. Sympatické koncepce, které ale ve svých důsledcích vedou ke svévoli mocností, rozmělnění práva, k nadužívání násilí. Pro malé státy, jako jsou Česko či Slovensko, ale platí, že základem jejich jistot je mezinárodní právo. V prostředí právního nihilismu nelze spoléhat ani na smluvní závazky ve vojenských aliancích.

Je fascinující, jak často čeští státníci svými výroky a někdy i skutky k znevažování mezinárodního práva přispívají. De iure se Česko stalo účastníkem agrese vůči nejméně dvěma státům, s nimiž mělo diplomatické styky. A nejde pouze o souhlas Česka, který byl připojen k aliančnímu bombardování Jugoslávie a intervenci NATO proti Libyi. Jsou tu i subverzní akce v Sýrii, selektivní uplatňování principů ochrany lidských práv či práva národů na sebeurčení, ale i řada dalších kroků.

Malý stát a spojenci

Nezaujaté studium chování nejmocnějších spojenců je druhým nepřítomným závažným prvkem potřebným k vymezení národního zájmu. Je to předpoklad toho, že se Praha nenechá zatáhnout do konfliktů, které nejen nesouvisí s našimi zájmy, ale jsou s nimi v přímém protikladu. Jako příklad lze uvést angažovanost české diplomacie v rozdmýchávání konfliktu na Ukrajině. Propaganda posiluje vizi nepotřebnosti práva a idealizaci spojenců tvrzením,

De iure se Česko stalo účastníkem agrese vůči nejméně dvěma státům, s nimiž mělo diplomatické styky. A nejde pouze o souhlas Česka, který byl připojen k aliančnímu bombardování Jugoslávie.

Autor je politolog, univerzitní profesor, prorektor na Vysoké škole mezinárodních a veřejných vztahů v Praze.

FOTO: ARCHIV O. KREJČÍHO

že (a) musíme být vděční za pomoc při osvobození od komunismu, a že (b) spojenci se nám svojí vděčností odmění za naši loajalitu. Vděčnost ale není kompasem zahraniční politiky mocností. Spojené státy nepodporovaly československý dissent kvůli sentimentálnímu vztahu k němu, ale proto, že sledovaly své zájmy v boji proti komunismu.

Je dobré si občas přečíst Washingtonskou smlouvu, která je zakládací listinou NATO. Její čl. 5 jasně uvádí, že napadenému členskému státu další členský stát pomůže tím, že „neprodleně podnikne sám a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou“. Žádný automatismus vojenské pomoci aliance nepřináší. Mocnosti vyhodnotí, co je pro ně výhodné, a podle toho pomohou. O vstupu USA do války rozhoduje Kongres ve Washingtonu, ne bruselská centrála NATO. A bude rozhodovat podle aktuálních zájmů, ne podle starých smluv.

Servilita politiků a úředníků

Česko i Slovensko jsou státy, jejichž dějiny se odehrávají na jednom místě. Dějiny USA či Ruska se pohybují v globálním prostoru. Jejich politické a intelektuální elity mají jiné geopolitické povědomí než naše elity. Tomu odpovídá i silový potenciál. Podle údajů Stockholmského institutu pro výzkum míru činily loni vojenské výdaje USA 640,2 miliardy dolarů, Ruska 87,8 miliardy

– a Česka 2,1 miliardy dolarů. Server Global Firepower uvádí, že ozbrojené síly USA disponují 13 683 letadly a vrtulníky, ruští vojáci jich mají 3 082 – a Česko má 109 letadel a vrtulníků. Rozdíl ale není jen v penězích, počtu a kvalitě výzbroje. Zásadní rozdíl je v užívání ozbrojených sil. Spojené státy neustále vedou války, přičemž samy rozhodují o svém vítězství či své porážce. Naše účast v Afghánistánu má diplomatický a propagandistický význam, pro výsledek války není ale důležitá.

Porozumět cílům, úspěchům i chybám velkých spojenců vyžaduje velkou dávku znalostí i citu. Čím větší je ale závislost malých států na velkých spojencích, tím je těchto znalostí a empatie méně. To se snadno může stát osudným při změně politiky spojenců. Jako v Mnichově. Platí to ale i dnes. Například rostoucí chaos na Blízkém východě, který tam vnáší Washington, nutně vede k radikalizaci muslimské komunity v Evropské unii. Nelze zavírat oči ani před tím, že pěstování rusofobie není nic jiného než sebezdůvodnění militarismu a války. Servilnost ministrů a úředníků vůči mocným spojencům není definicí národního zájmu.

Propad našeho státu na pozice ekonomické periferie, což souvisí s globalizačními procesy a povahou integrace v EU/NATO, má za následek pokles významu naší zahraniční politiky. Tato skutečnost je patrná na překladu amerického principu, že ministrem obrany

Je dobré si občas přečíst Washingtonskou smlouvu, která je zakládací listinou NATO. Její čl. 5 jasně uvádí, že napadenému členskému státu další členský stát pomůže tím, že „neprodleně podnikne sám a v součinnosti s ostatními stranami takovou akci, jakou bude považovat za nutnou“. Žádný automatismus vojenské pomoci Aliance nepřináší.

musí být civilista, do češtiny: v Praze může být ministrem obrany amatér či amatérka. Snižuje se i pocit odpovědnosti ministrů zahraničí, kteří si myslí, že mohou říkat cokoliv, protože cítí, že nic zásadního ve světě beztak neovlivní. Proto také funkci ministra mohou zastávat lidé, kteří si pletou analýzu a propagandu. Pružně pak přizpůsobí své jednání tlaku médií a podřídí státní zájem vnitropolitickému zápasu o ministerské křeslo.

Chyby ministrů malého státu poměrně snadno napraví jejich nástupce. Ovšem jen tehdy, když přijde včas. Ztráty podnikatelů ze sankcí lze nahradit. Upáleným Oděsanům, zabitým účastníkům protestů na kyjevském Majdanu, obyvatelům Donbasu, Palestiny či odjinud ve světě už nikdo život nevrátí.